

КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

CONCEPT OF PREPARING FUTURE NAVIGATORS TO PROFESSIONAL COMMUNICATIVE INTERACTION

У статті теоретично обґрунтовано концепцію підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії. Проаналізовано поняття «концепція», запропоновано авторське тлумачення цього поняття. Розроблено авторську концепцію підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії. Підґрунтям для розроблення концептуальних засад підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії послугували такі концепти: методологічний – для з'ясування методологічних підходів і принципів авторської концепції; теоретичний – для визначення сутності ключових понять, змісту і структури підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії; для виокремлення критеріїв, показників і рівнів її сформованості, для обґрунтування педагогічних умов; практичний – для впровадження моделі педагогічної системи підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії. У процесі розроблення авторської концепції з'ясовано, які основні принципи відбору змісту навчання потрібно враховувати на сучасному етапі підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії, які компоненти освітнього процесу вищих морських навчальних закладів потрібно модернізувати з метою результативного формування готовності майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії, у якій послідовності й за яким алгоритмом, як узгодити індивідуальний підхід до розвитку особистості студента з вимогами міжнародних стандартів і стандартів вищої освіти щодо змісту навчання, рівня знань, умінь і навичок майбутніх судноводів, які засоби моніторингу навчального процесу потрібно застосовувати для з'ясування стану сформованості професійної комунікативної взаємодії майбутніх судноводів.

Ключові слова: концепція, підготовка, майбутні судноводі, професійна комунікативна взаємодія.

In the article the concept of training of future navigators for professional communication interaction is theoretically grounded. The author's interpretation of the concept is proposed. The author's concept of training future navigators for professional communication interaction is developed. The following concepts were used as the basis for the development of the conceptual framework for the training of future navigators for professional communication interaction: methodological – to find out the methodological approaches and principles of the author's concept; theoretical – to determine the essence of key concepts, content and structure of future navigators' training for professional communication interaction; for the selection of criteria, indicators and levels of its formation; for implementation of pedagogical conditions; practical – for implementation of the pedagogical model of the training of future navigators for professional communication interaction. In the process of development of the author's concept, it was determined which basic principles of the content of training should be taken into account at the present stage of preparation of future navigators for professional communication interaction; which components of the educational process of higher marine educational establishments need to be modernized in order to effectively form the readiness of future navigators for professional communication interaction, in which sequence and algorithm; how to coordinate an individual approach to the development of the student's personality with the requirements of international standards and higher education standards as to the content of training, the level of knowledge, skills and abilities of future navigators; which means of monitoring the educational process should be used to determine the state of formation of professional communication interaction of future navigators.

Key words: concept, preparation, future navigators, professional communication interaction.

УДК 378.6:355

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-16-1-12>

Желясков В.Я.,
канд. пед. наук,
завідувач кафедри
гуманітарних дисциплін
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Ґрунтовне теоретичне й науково-методологічне узагальнення актуальних проблем формування готовності майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії у вищих морських навчальних закладах (далі – ВМНЗ) України шляхом обґрунтування теоретичних засад підготовки до професійної комунікативної взаємодії, а також аналіз результатів діагностики стану сформованості професійної комунікативної взаємодії майбутніх судноводів дали змогу зробити висновок, що у вітчизняній системі підготовки майбутніх судноводів існують певні недоліки та суперечності:

– між постійним підвищенням міжнародних мовних вимог і стандартів до майбутніх судноводів і їх реальною готовністю до професійної комунікативної взаємодії;

– між потенціалом інноваційних технологій навчання й консервативними підходами до організації та змісту комунікативної підготовки майбутніх судноводів;

– між тенденцією до інтернаціоналізації морських екіпажів і недостатньою готовністю майбутніх судноводів продуктивно співпрацювати в етнічно неоднорідному крос-культурному середовищі;

– між сучасними вимогами щодо якості професійної підготовки у ВМНЗ та реальною професійно-педагогічною й методичною готовністю викладачів до здійснення цієї підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відправною точкою для розгляду основних концептів підготовки майбутніх судноводів до професійної комунікативної взаємодії слугує саме

поняття «концепція», яке трактується по-різному в теорії і практиці педагогіки.

У загальному розумінні «концепція» – це система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище; тлумачення явищ [1, с. 571]; комплекс ключових положень, які досить повно й усебічно розкривають сутність, зміст та особливості досліджуваного явища, його існування в дійсності або практичної діяльності людини [4, с. 366].

У словнику з педагогіки «концепцію» трактують як «систему поглядів, певний спосіб розуміння, трактування явищ, процесів, точку зору на сукупність явищ, керівну ідею для їхнього систематичного висвітлення, ключовий задум у структурі теорії» [3, с. 144].

За Є. Яковлевим, педагогічна концепція – це «складна, цілеспрямована, динамічна система фундаментальних знань про педагогічний феномен, які повно й усебічно розкривають його сутність, зміст, особливості, а також технологію оперування ним в умовах сучасної освіти» [5, с. 196].

У розумінні Н. Волкової на результативність навчання впливають організація цього процесу, структура, зміст, форми, методи. Цим зумовлене існування різних концепцій навчання, які, на думку науковця, є «системою поглядів на процес навчання». Свідоме орієнтування на психологічну й дидактичну концепції визначає вибір виду навчання або їх обґрунтованого поєднання [2, с. 293].

Учений П. Гальперін висунув ідею розроблення «концепції поетапного формування розумових дій», яка ґрунтується на утворенні складних різнопланових змін, пов'язаних із формуванням у людини нових дій, образів і понять. Науковець виокремлює шість етапів, у процесі яких відбуваються ці зміни:

1 етап – формування мотиваційної основи дії, впродовж якого в суб'єкта формується ставлення до цілей, завдань і змісту матеріалу навчання;

2 етап – складання схеми орієнтовної основи дій, на цьому етапі виокремлюються системи орієнтирів, які треба врахувати для виконання дії;

3 етап – формування дій у матеріальній формі, суб'єкт виконує потрібні дії, опираючись на схему орієнтовної основи дії;

4 етап – систематичне правильне виконання та багаторазове повторення дії, в результаті чого зникає потреба у використанні орієнтовної схеми; її зміст відображається в мовленні, яке є опорою для дії;

5 етап – відбувається поступове зникнення звукової частини дії;

6 етап – мовленнєвий процес уходить з підсвідомості, залишаючи тільки змістове наповнення дії [3, с. 145].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вищезазначені недоліки та суперечності, є суттєві резерви й можливості для покращення ефективності під-

готовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії. Необхідність удосконалення освітнього процесу майбутніх судноводіїв спрямовує нас до наукового обґрунтування концепції підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії. Ідеться про те, що потрібно з'ясувати, які основні принципи відбору змісту навчання потрібно враховувати на сучасному етапі підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, які компоненти освітнього процесу вищих морських навчальних закладів потрібно модернізувати з метою результативного формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, у якій послідовності й за яким алгоритмом, як узгодити індивідуальний підхід до розвитку особистості студента з вимогами міжнародних стандартів і стандартів вищої освіти щодо змісту навчання, рівня знань, умінь і навичок майбутніх судноводіїв.

Мета статті – теоретико-методологічне обґрунтування концепції підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. У статті науковий інтерес становлять концепції професійної підготовки, що відображають сучасні тенденції модернізації вітчизняного професійної освіти. Тому, виходячи з визначень, ми будемо розуміти концепцію підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії як сукупність авторських ідей щодо сутності педагогічного процесу, спрямованого на формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, яка ґрунтується на теоретико-методологічних положеннях, принципах і підходах.

Виходячи з наведених позицій, ми розробили авторську концепцію підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії. Підґрунтям для розроблення концептуальних засад підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії послуговували такі концепти:

– методологічний – для з'ясування методологічних підходів і принципів авторської концепції;

– теоретичний – для визначення сутності ключових понять, змісту і структури підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, для виокремлення критеріїв, показників і рівнів її сформованості, для обґрунтування педагогічних умов;

– практичний – для впровадження моделі педагогічної системи підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії.

Методологічний концепт постає фундаментом побудови авторської концепції, оскільки філософія не тільки породжує найбільш загальні уявлення про побудову світу, його пізнання, сенс життя, а й формує найбільш загальні принципи пізнання навколишнього світу, є методологією різних наук,

у тому числі педагогіки, психології, лінгвістики, методики навчання іноземних мов. Стрижнем методологічного концепту є цілісна сукупність методологічних підходів – системного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, диференційованого, культурологічного, комунікативного, діяльнісного, професійно орієнтованого, контекстного, аксіологічного і принципів підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії – загальнодидактичних (принцип активності, наочності, свідомості, доступності й посильності, індивідуалізації навчання) та методичних (принцип професійної спрямованості, комунікативності, взаємодії основних видів мовленнєвої діяльності, інтерактивності, проблемності, автентичності навчальних матеріалів, міжпредметних зв'язків).

Упровадження в процес підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії сукупності зазначених підходів зумовлено таким:

- системний підхід забезпечує функціонування всіх елементів цілісної системи професійної підготовки в узгодженому порядку;

- компетентнісний підхід ґрунтується на об'єднанні професійних теоретичних знань і практичних умінь у сфері професійної морської діяльності як цілісного інтегративного, багаторівневого утворення, яке є результатом здобуття неперервної освіти морських фахівців;

- особистісно орієнтований підхід передбачає трансформацію змісту освіти шляхом створення умов для цілісного розвитку особистісних якостей студентів, активізації їхніх внутрішніх резервів;

- диференційований підхід сприяє розподілу навчального матеріалу й уможлиблює забезпечення комфортності навчального процесу для кожного студента й за рахунок цього підвищення якості освіти загалом;

- культурологічний підхід сприяє підготовці майбутнього судноводія в крос-культурному контексті морської діяльності;

- комунікативний підхід скеровує навчальний процес на розвиток здатності студентів застосувати теоретичні знання на практиці, усвідомлювати себе як реального учасника професійних комунікативних ситуацій, долати комунікативні бар'єри в професійній комунікативній взаємодії;

- діяльнісний підхід детермінує якісно нові підходи до формування практичних навичок спілкування, що визначають характер професійної комунікативної взаємодії судноводіїв та зорієнтовують заняття на оволодіння спілкуванням;

- професійно орієнтований підхід скеровує професійну підготовку на розв'язання конкретних навчальних завдань у межах читання, перекладу, слухання та говоріння, пов'язаних із морською професією;

- контекстний підхід уможлиблює відпрацювання теоретичних знань і практичних навичок

у площині професійних контекстів, у яких за допомогою дидактичних засобів моделюються дисциплінарний (предметний) і соціальний (професійний) зміст професійної діяльності судноводія;

- аксіологічний підхід сприяє організації мовної підготовки, в межах якої здійснюється розвиток ціннісного ставлення до професії, комплексу життєво важливих цінностей, усвідомлення культурно значущих характеристик навколишнього світу.

Теоретичний концепт передбачає обґрунтування й уточнення основних понять дослідження – «взаємодія», «професійна взаємодія», «комунікація», «комунікативні вміння», «професійна комунікативна взаємодія майбутніх судноводіїв», «підготовка до професійної комунікативної взаємодії майбутніх судноводіїв», ґрунтовний аналіз яких дає змогу окреслити проблемне поле й обґрунтувати сутність дослідження, схарактеризувати структуру і зміст підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, визначити критерії, показники та рівні її готовності, теоретично визначити й обґрунтувати педагогічні умови, упровадження яких в освітній процес ВМНЗ сприятиме результативному формуванню готовності майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії.

Теоретичний концепт дослідження має дати відповідь на такі запитання: що таке «професійна комунікативна взаємодія», яке її місце в структурі готовності майбутнього судноводія до професійної діяльності, які вимоги висуваються до рівня мовної підготовки майбутнього фахівця морської галузі, які професійні комунікативні вміння повинен мати випускник ВМНЗ, які загальнокультурні та професійні знання забезпечують практичне застосування цих умінь, якими мають бути професійно-особистісні якості майбутнього судноводія для виконання своїх професійних обов'язків на високому рівні.

Концептуальне положення теоретичного концепту полягає в розумінні підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії як цілісної педагогічної системи, в якій:

- мета спрямована на формування готовності майбутнього судноводія до професійної комунікативної взаємодії;

- основним завданням є опанування майбутніми судноводіями професійних комунікативних знань, набуття необхідних умінь і навичок для здійснення професійної комунікативної взаємодії;

- зміст системи підготовки майбутніх судноводіїв відображає комплекс теоретичних і практичних положень, які забезпечують навчання професійної комунікативної взаємодії через насичення мовних дисциплін професійним контентом;

- за предметним змістом педагогічна система охоплює навчання мовних, гуманітарних, професійно орієнтованих дисциплін, науково-дослідну роботу, навчальну практику, факультативні заняття;

– організація підготовка майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії відбувається з урахуванням специфіки фахової підготовки у ВМНЗ та передбачає поєднання аудиторної й самостійної роботи, інтеграцію індивідуальних, міжособистісних і кооперативних форм навчання, а також координацію роботи викладачів фахових, мовних і суспільно-гуманітарних дисциплін, кураторів, інструкторів тренажерного навчання, керівників НДР тощо.

Практичний концепт провідної ідеї дослідження об'єднує основні положення методологічного й теоретичного концептів і розкриває послідовність її впровадження в методичному плані, яку доцільно визначити як технологію формування готовності майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії. Вона передбачає поетапне впровадження педагогічних умов, оновленого змісту мовних дисциплін, інноваційних форм і методів навчання, діагностику досліджуваної властивості, моніторинг ефективності навчального процесу на різних етапах підготовки.

Висновки. Отже, запропонована концепція педагогічної системи складається з трьох концеп-

тів – методологічного, теоретичного та практичного, які перебувають у взаємозв'язку і створюють підґрунтя для її практичного впровадження в процес навчання – моделі педагогічної системи підготовки майбутніх судноводіїв до професійної комунікативної взаємодії, що буде обґрунтована в наступних наукових працях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / упоряд. і голов. ред. В.Т. Бусел. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Волкова Н.П. Педагогіка : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. і переробл. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
3. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов-на-Дону : Издательский центр «МарТ», 2005. 448 с.
4. Социальный менеджмент : учебник / под ред. Д.В. Валового. Москва : ЗАО «Бизнес школа «Интел-Синтез», Академия труда и социальных отношений, 1999. 384 с.
5. Яковлев Е.В., Яковлева Н.О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2006. 239 с.